

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.43>

УДК 338.3:638.1

*В. М. Марченко,
д. е. н., професор кафедри економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України "Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського"*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4756-3703>

*О. В. Усик,
аспірант кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України "Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського"*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1566-7922>

РИНКОВІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ МЕДОМ

*V. Marchenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economics and
Entrepreneurship, National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

*O. Usyk,
Postgraduate student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

MARKET FACTORS CONTRIBUTING TO THE FINANCIAL AND ECONOMIC STABILITY OF HONEY PRODUCTION AND TRADING COMPANIES

У представленій статті узагальнено основну сукупність ринкових вимог на європейському ринку меду. В результаті дослідження виявлено, що національні торговці медом є активними учасниками зовнішнього ринку, експортуючи до 80% виробленого меду та посідаючи третє місце в світі за обсягами постачання меду на світовий ринок. Головним конкурентом України на світовому ринку меду є Китай, який експортує в 2 рази більше меду за цінами на 25% нижчими ціни українського експорту. В статті узагальнено основні вимоги міжнародних ринків до підтвердження безпечності та якості меду. Досліджено частки країн світу на міжнародному ринку меду. Здійснено порівняння цін експорту та імпорту меду. Виявлено, що подальший експорт розвиненими країнами раніше імпортованого меду має цінову різницю на рівні 100-200%. Оцінено цінові різниці між ціною експорту та ціною імпорту в розрізі країн світу. Досліджено сучасні вимоги українського ринку до технологічних особливостей виробництва та економічних умов їх реалізації.

Виявлено, що сукупність означених ринкових умов впливає на економічну стійкість як виробництва, так і торгівлі медом, оскільки зменшує доходи та прибутковість учасників ринку через необхідність забезпечення цінової конкурентоспроможності меду, надання торговельних знижок у розмірі еквіваленту імпортного мита на європейському ринку, зростання витрат на лабораторні дослідження та сертифікацію тощо.

In today's environment, economic actors are significantly influenced by a range of market access requirements, including regulatory standards for product safety and quality, labeling and packaging requirements, environmental sustainability in production, social responsibility, customs duties, and more. This article summarizes the main set of these requirements in the European honey market. The study found that Ukrainian honey producers are active participants in the international market, exporting up to 80% of their honey production and ranking third in the world in terms of honey exports to the global market.

Ukraine's main competitor in the global honey market is China, which exports twice as much honey at prices 25% lower than those of Ukrainian exports. The economic success of Ukrainian exporters is due both to their ability to adapt to foreign market conditions and to the compliance of Ukrainian standards with European legislation. This article summarizes the main requirements of international markets regarding the verification of honey safety and quality. It examines the market shares of various countries in the global honey market. A comparison of honey export and import prices was conducted. It was found that when developed countries export honey that they previously imported, the price difference ranges from 100% to 200%. Price differences between export and import prices are assessed by country. The article examines the current requirements of the Ukrainian market regarding the technological characteristics of production and the economic conditions for their implementation. It was found that the combination of these market conditions affects the economic stability of both honey production and trade, as it reduces the income and profitability of market participants due to the need to ensure the price competitiveness of honey, provide trade discounts equivalent to import duties on the European market, and cover rising costs for laboratory testing and certification, among other factors.

Ключові слова: *зовнішня торгівля, міжнародна торгівля, ринок меду, фінансово-економічна стійкість, експорт.*

Keywords: *foreign trade, international trade, honey market, financial and economic stability, exports.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Система ринкового середовища – це сукупність правових, економічних, соціальних та технологічних умов, які забезпечують діяльність суб'єктів господарювання. Ринкове середовище формує зовнішнє середовище з наявними сприятливими умовами впливу та сукупністю ризиків для діяльності підприємства.

Використання зовнішніх переваг впливає на стан безпеки через збільшення обсягів реінвестування прибутку в розширення масштабів їх діяльності, знижуючи при цьому рівень безпеки в короткостроковій перспективі.

Стійкість розвитку підприємств з виробництва та торгівлі медом пов'язана з сукупністю ризиків різної природи свого походження, як фінансової (доступність джерел фінансових ресурсів, валютні коливання, зміна ставки кредитування, зміна платоспроможності споживача тощо), так і правової (національних регуляторних вимог до продукції та діяльності), політичної, соціальної (кількість та вікова структура споживачів, культура споживання меду, рівень доходів тощо), зовнішньоекономічної (введення в дію нормативних активів в країнах партнерах, спрямованих на тарифні та нетарифні обмеження експорту, регулювання експортних цін, сертифікація продукції), економічних ризиків (зростання рівня конкуренції, зниження попиту, зростання пропозиції тощо), ризиків непередбачуваної дії (пандемічні, кліматичні ризики тощо). Наявність означених ризиків впливає на зміну рівня стійкості через зниження обсягів виручки та прибутковості, показників рентабельності, зростання дебіторської заборгованості тощо. З іншого боку, економічна стійкість є станом, який здатний сформувати у підприємства механізми адаптації до нових умов ринкового середовища. При цьому рівень економічної стійкості підприємства є індикатором здатності підприємства ефективно функціонувати та розвиватися в мінливому ринковому середовищі. Рівень економічної стійкості формує середовище безпосереднього впливу на фінансову стійкість, як такий стан фінансових ресурсів підприємства, при якому підприємство має достатній обсяг ресурсів для своєї функціональності. Рівень фінансової стійкості дозволяє підприємствам не лише адаптуватися до умов ринкового середовища, але і масштабувати свою діяльність, зміцнюючи свої ринкові позиції, збільшуючи рівень зайнятості та дохідності населення в регіоні, впливаючи на стан та тенденції відповідного ринку.

Означений взаємозв'язок і обумовлює актуальність дослідження проблем, які обумовлені ринковим середовищем функціонування підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження проблем розвитку підприємств з виробництва та торгівлі медом, які представлені в фондах бібліотек України та відкритих наукометричних базах визначають низку задач, вирішення яких сприяє зростанню їх економічної та фінансової стійкості.

З урахуванням частки України на світовому ринку меду, більшість досліджень присвячені аналізу тенденцій та динаміки експорту меду [1,2], забезпеченню умов для збільшення обсягів організованого виробництва меду [3], оцінювання ефективності діяльності підприємств з виробництва та торгівлі медом [4], дослідженню чинників впливу на обсяги та географію меду [5].

Попри існуючий науковий інтерес до ринку меду бджолиного, стрімка зміна міжнародного ринкового середовища ставить нові виклики та необхідність застосування політики адаптації для збереження економічної та фінансової стійкості підприємствами України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення основних ринкових чинників, які впливають на обсяги виробництва та географію експорту меду бджолиного, а відповідно є пріоритетними чинниками впливу на стан економічної та фінансової стійкості підприємств з виробництва та торгівлі медом.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В ієрархії логічної послідовності впливів ринкового середовища на стан економічної стійкості підприємств з виробництва та торгівлі медом бджолиним правове середовище формує фундаментальну основу, на якій вибудовується сукупність економічних, фінансових, зовнішньоторговельних, соціальних відносин (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок ринкового середовища та фінансово-економічної стійкості підприємств

Щодо правового середовища діяльності суб'єктів з виробництва та торгівлі медом, то основними нормативними актами, які формують законодавчі основи їх діяльності є закон України № 1492 «Про бджільництво», закон № 2498 «Про ветеринарну медицину», закон України № 2042 «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», закон України № 771 «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».

Для реалізації експортних можливостей підприємств виробництво меду повинно здійснюватися у відповідності до сукупності стандартів: стандартів менеджменту безпеки та якості виробництва шляхом впровадження міжнародних стандартів ISO 22000 (ДСТУ ISO 22000:2019 Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-якої організації

в харчовому ланцюзі (ISO 22000:2018, IDT), ISO 9001 (ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю) та ISO 26000:2010 «Настанова щодо соціальної відповідальності»; норм ЄС (Директива Ради 2001/110/ЄС); HACCP; стандартів FSSC 22000.

Обов'язковим елементом відповідності виробництва меду світовим вимогам є впровадження HACCP. HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) – міжнародна концепція, яка забезпечує контроль і безпеку виробничих процесів в харчовій промисловості. Наявність у потенційних експортерів сертифікату HACCP відкриває нові ринки, є умовою доступу до роздрібних мереж і супермаркетів.

Впровадження HACCP є ключовим інструментом, наявність якого формує можливості для експорту меду, оскільки в результаті підвищується рівень безпеки меду, знижується рівень негативних відгуків споживачів, зменшується ймовірність виникнення харчових отруєнь у споживачів, підвищуються компетенції персоналу щодо безпеки харчової продукції, підвищується рівень контролю і управління виробничим процесом, зростає ділова репутація виробника, знижуються витрати діяльності підприємства за рахунок повної стандартизації виробничих процесів, зменшення ризиків діяльності та ризиків виробництва тощо.

На підприємствах одночасна інтеграція HACCP і ISO 22000 забезпечують повний цикл контролю ризиків в сфері виробництва меду, відповідність системи контролю ризиків виробничого процесу міжнародним стандартам, збільшуючи довіру споживача до процесу його виробництва, а, відповідно, і потенціал для експорту.

В Україні система HACCP почала активно впроваджуватися з набуттям 20.09.2016 року розділу VII Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» та Закону «Про дитяче харчування». Дані норми зобов'язали операторів ринку харчових продуктів впровадити програми-передумови системи HACCP протягом наступних 3 років.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» оператори ринку, які здійснюють переробку меду, зобов'язані впровадити процедури НАССР. З іншої сторони сертифікація за НАССР є частиною вимог Національного стандарту України — ДСТУ ISO 22000:2007, і для тих суб'єктів, які виробляють мед у відповідності до даного стандарту, сертифікація НАССР не є обов'язковою.

Безпечність меду формується і необхідністю впровадження в діяльності всіх операторів ринку і принципу простежуваності у ланцюгу доданої вартості, який передбачає наявність договорів на закупівлю та продаж меду у всіх учасників такого ланцюга.

Безпека первинного виробництва меду досягається і необхідністю реалізації ст. 23 закону №771, яка вимагає необхідності отримання експлуатаційного дозволу, процедура якого супроводжується подачею заявки в Держпродспоживслужбу та ветеринарною інспекцією пасіки. Процедура отримання експлуатаційного дозволу дає право виробникам меду на їх автоматичну реєстрацію в реєстрі потужностей.

Нормативні вимоги до експорту меду визначені в Законі і стосуються обов'язкової реєстрації експортних потужностей із зазначенням країни призначення та виду продукції. Внесення виробника до реєстру супроводжується на основі перевірки виконання експортером вимог країни призначення.

Окрім того, кожна пасіка повинна мати санітарно-ветеринарний паспорт.

Нормативні вимоги до маркування меду визначені в Законі та Технічному регламенті щодо правил маркування харчових продуктів, затвердженого наказом Держспоживстандарту від 28.10.2010 № 487.

Мед відноситься до тих видів продуктів, які можуть бути легко фальсифіковані шляхом додавання до їх складу сторонніх цукрів. Так, за даними Держпродспоживслужби, при здійсненні імпорту меду в ЄС в 46%

вантажів були виявлені невідповідності, а у 57% експортерів з третіх країн були виявлені факти фальсифікації меду [6].

Для уникнення таких фактів і дотримання принципів безпечності меду від 30.11. 2024 року до ЄС можуть ввозитися лише мед та продукти бджільництва, які відправляються, отримані та/або виготовлені на підприємствах, які внесені до реєстру експортних потужностей. [6].

Окрім того, Директива (ЄС) 2024/1438 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року вносить зміни до вимог щодо меду [7]. В даній директиві найбільші зміни стосуються маркування меду з зазначенням всіх країн походження меду та їх відсоткового співвідношення. Посилені норми до якості меду, заборони видаляти пилок, який дозволяє визначити справжнє походження меду.

Україна розвиває правове забезпечення формування безпечних умов виробництва та експорту меду в напрямку повної гармонізації українського та європейського законодавства, відповідності вимогам світових правил торгівлі та безпечності продукції.

Окрім того, починаючи з 2025 року розвиток законодавства торкнувся і сфери ціноутворення. Так, Постановою КМУ від 20 серпня 2024 р. № 944 Про затвердження Порядку затвердження мінімально допустимих експортних цін на окремі види товарів визначено підходи та етапи обрахунку мінімальної експортної ціни на мед натуральний (УКТЗЕД 0409 00 00 00) [8].

На виконання даної постанови Міністерства аграрної політики та продовольства України встановлює щомісяця мінімальну експортну ціну меду/ Оскільки мед є продукцією тваринного походження, його експорт супроводжується необхідністю отримання міжнародного ветеринарного сертифікату на кожну партію меду.

Доступ до ринків ЄС забезпечується при умові реєстрації експортера в системі «TRACES» - «Система контролю та експертної діяльності в торгівлі». «Уряд Європейського Союзу (ЄС) описує TRACES як: «цифрову платформу Європейської Комісії для сертифікації та управління всіма

санітарними та фітосанітарними вимогами, що підтримує імпорт тварин, продуктів тваринного походження, харчових продуктів та кормів нетваринного походження та рослин до Європейського Союзу». TRACES — це електронна інтернет-база даних ЄС, пов'язана з торгівлею товарами тваринництва та тваринного походження. Побічні продукти тваринного походження повинні вироблятися та відправлятися з підприємств, перелічених у TRACES, щоб їх можна було імпортувати до Європейського Союзу (ЄС)» [9].

Основою забезпечення безпеки виробництва меду та стимулом довіри до національного виробника при експорті меду є сертифікація FSSC 22000.

FSSC 22000 – це міжнародна сертифікація системи управління безпечністю харчових продуктів, заснована на стандарті ISO22000 з додаванням технічних стандартів ISO/TS 22002-1 (для харчового виробництва) і ISO/TS 22002-4 (для виробництва упаковки) та узгодженням з ISO 9001 та ISO 14001

Окрім того FSSC 22000 охоплює не лише вимоги ISO 22000, але й передумови для управління ризиками в таких сферах, як: харчова фальсифікація та захист продуктів; культура харчової безпеки; контроль якості та управління алергенами; моніторинг навколишнього середовища; зменшення харчових втрат і відходів.

Загальновизнаним у всьому світі є стандарт безпеки і якості харчових продуктів, на якому базується аудит виробника IFS Food (International Food Standard). Даний стандарт базується на принципах HACCP, стандартах ISO 9001, принципах GMP і системі управління якістю. Основна мета даного стандарту полягає у забезпеченні прозорості всього ланцюга постачання та стандартизації оцінювання постачальників, зниженні ризиків.

Окрім стандартів, які є загальними для всіх харчових продуктів, існує міжнародна добровільна сертифікація, яка підтверджує простежуваність та автентичність меду True Source Honey. Наявність сертифікації True Source Honey є підтвердженням справжності меду. Дана система базується на

незалежній перевірці кожної партії меду та присвоєння їй ідентифікаційного номеру.

При експорті меду бджолиного на території США підтверджується його відповідністю закону про безпеку харчових продуктів у США FSMA.

Аналіз основних нормативних вимог до якості та безпечності меду представлений з урахуванням того, що сьогодні в світі сформована система вимог до меду, дотримання яких впливає на економічну стійкість підприємств.

Дослідження основних ринкових чинників впливу на стійкість підприємств з виробництва та торгівлі медом дозволило виявити та узагальнити наступні:

- 1) стандартизація умов діяльності виробників та торговців медом;
- 2) відповідність меду найвищим стандартам якості;
- 3) впровадження світових технологій виробництва, фасування та пакування меду;
- 4) вхідний та вихідний контроль на всіх рівнях: від виробництва до пакування готової продукції. Наявність лабораторій контролю якості, які забезпечені сучасним обладнанням, відповідають світовим стандартам та забезпечують перевірку меду відповідності фізико-хімічним параметрам та наявності антибіотиків і ветеринарних препаратів;
- 5) ідентифікація готового продукту (підтвердження відповідності критеріям меду бджолиного);
- 6) асортиментна лінійка меду (виробництво порційних продуктів);
- 7) мережа партнерів (HoReCa, роздрібна мережа).

Поступі процеси гармонізації українського та європейського законодавства та відповідність українського меду міжнародним стандартам обумовили обсяги та темпи зростання експорту українського меду та набуття статусу Україною одного із найбільших експортерів меду.

За даними СОТ Україна входить до трійки основних світових виробників та експортерів меду, поступаючись місцем лише Китаю та Індії (рис. 2).

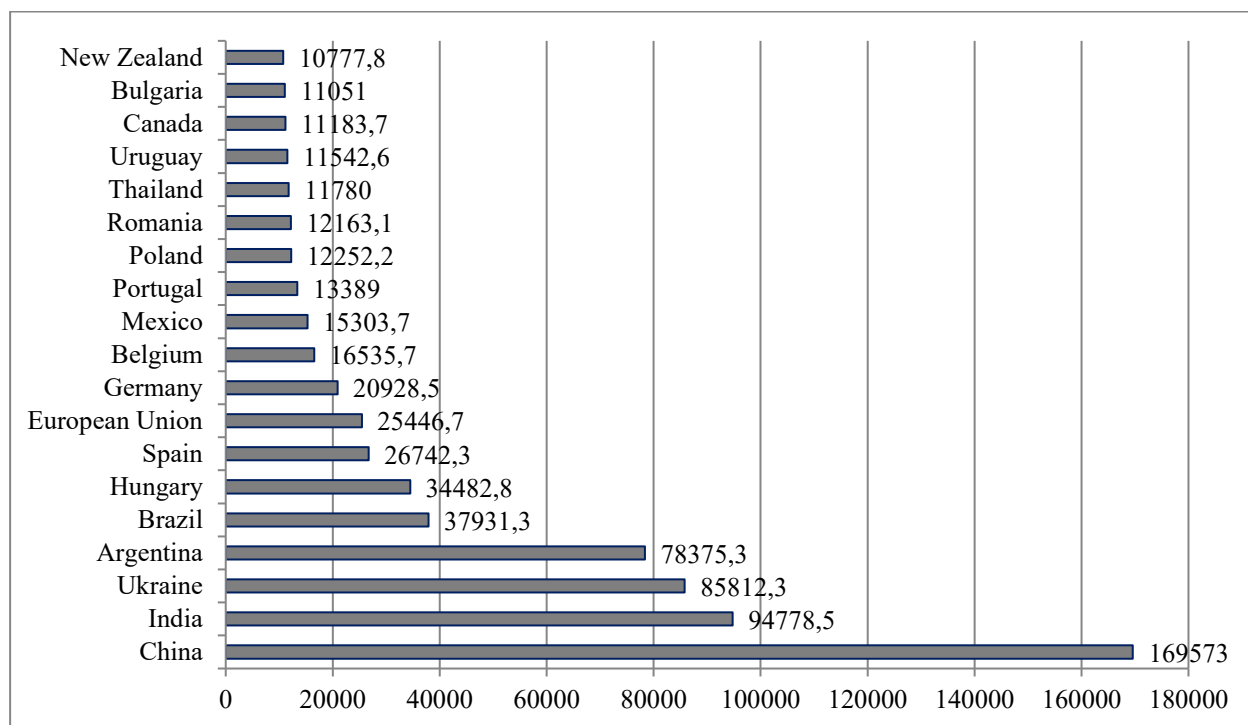

Рис 2. Експорт натурального меду за країнами у 2024 році, т [10]

У 2024 році експорт натурального меду з Китаю склав 169 573 000 кг вартістю 264 859,15 тис. доларів США, з Індії експортовано 94 778 500 кг на суму 179 776,00 тис. доларів США, з України 85 812 300 кг на суму 166 952,06 тис. доларів США, з Нової Зеландії 10 777 800 кг на суму 250 680,86 тис. доларів США, з Аргентини 78 375 300 кг на 170 816,01 тис. доларів США. Отже, очевидно є різниця між обсягами та вартістю експорту країн світу. Будучи в трійці країн за натуральними обсягами експорту меду бджолиного, за вартістю експорту Україна посідає п'яте місце серед країн експортерів меду, поступаючись Китаю, Новій Зеландії, Індії, Аргентині. Різниця у вартості експорту обумовлена щонайперше сортом меду. Так, лідируючі позиції Нової Зеландії у рейтингу країн експортерів меду за критерієм вартості експорту забезпечені унікальними властивостями меду манука, який містить високі антибактеріальні сполуки, метилглюксаль, який надає меду антимікробні та протизапальні властивості, сприяє заживленню ран. Мед манука є джерелом антиоксидантів, уповільнює старіння, що

обумовлює його широке застосування в косметології. Ціна 1 кг меду манука коливається на рівні 170-270 \$ / кг в залежності від рівня метилгліоксалу та іміджу бренду виробника.

Щодо лідируючих позицій Китаю та Індії, то варто зазначити, що основною конкурентною перевагою меду бджолиного є низька собівартість його виробництва за рахунок дії ефекту масштабу його виробництва. В сортовому сегменті Китай та Індія виробляє традиційні сорти меду бджолиного: із акації, липи, різнотрав'я.

Щодо імпорту меду бджолиного, який є індикатором світового попиту та показником ринкової ємності, то варто зазначити що у 2024 році основними імпортерами натурального меду за критерієм вартості імпорту були Сполучені Штати (650 242,18 тис. доларів США), Європейський Союз (366 476,55 тис. доларів США), Німеччина (233 972,11 тис. доларів США), Японія (136 822,67 тис. доларів США) та Велика Британія (123 061,99 тис. доларів США) [11].

Щодо натуральних обсягів імпорту, то найбільша кількість меду була поставлена в країни ЄС та США (рис. 3).

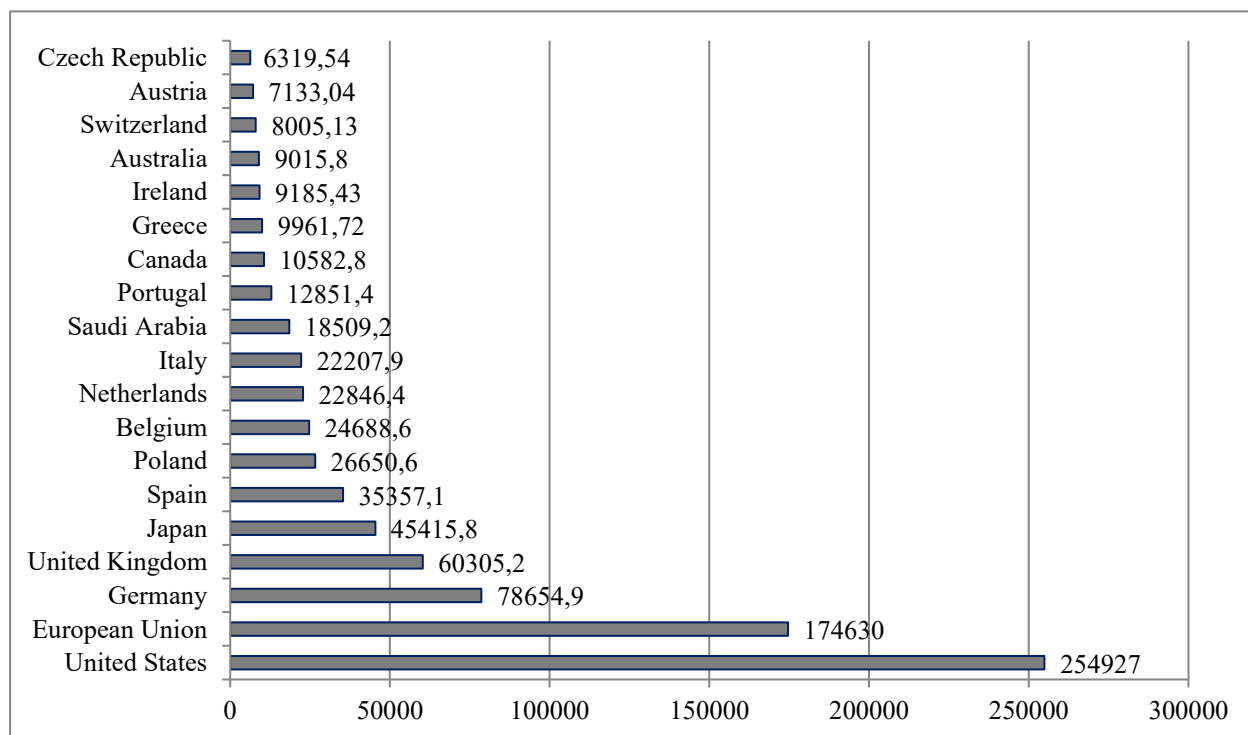

Рис. 3. Імпорт натурального меду за країнами у 2024 році, т [11]

З метою створення пріоритетних умов діяльності для національних виробників, країни світу застосовують різні механізми впливу на обсяги імпорту харчової продукції в цілому і меду зокрема. Так, за даними статистики, розміщеної на сайті Всесвітнього інтегрованого рішення [12] до імпорту харчових продуктів в ЄС застосовуються різні групи нетарифних бар'єрів, зокрема таких як:

- 1) санітарні та фітосанітарні заходи;
- 2) технічні бар'єри в торгівлі (заборони, вимоги авторизації, вимоги до реєстрації, обмеження на використання певних речовин, вимоги до ідентифікації, вимоги до сертифікації тощо);
- 3) передпродажна перевірка та інші формальності;
- 4) електронні ліцензії, квоти, заборони та інші заходи контролю кількості імпорту;
- 5) фінансові вимоги (авансові імпортні депозити).

Так, до 91,77% харчових продуктів при імпорті на територію ЄС застосовуються санітарні та фітосанітарні заходи, із них до 90,81% - вимоги до маркування, до 78,09% - вимоги до пакування, до 78,09% - вимоги до мікробіологічних критеріїв кінцевого продукту, до 68, 92% - застосовуються вимоги до впровадження гігієнічних практик під час виробництва, до 62,97% - вимоги до відстеження, до 47,06% вимоги до походження матеріалів та інші. Як зазначалося вище, до імпорту меду бджолиного застосовуються більшість із зазначених нетарифних обмежень, що обмежує потенціал економічного та фінансового зростання експортерів.

Зокрема, активно використовується механізм квотування меду до країн ЄС. Квоти застосовувалися в ЄС до імпорту меду бджолиного в обсязі 5-6 тис. т на рік. Імпорт понад встановлені квоти оподатковувався митом в розмірі 17,3%. Після початку війни ЄС скасував обмеження імпорту меду з України. Однак з 1 січня 2025 року ЄС повернувся до квотування імпорту із-за внутрішніх протестів європейських виробників меду (рис. 4).

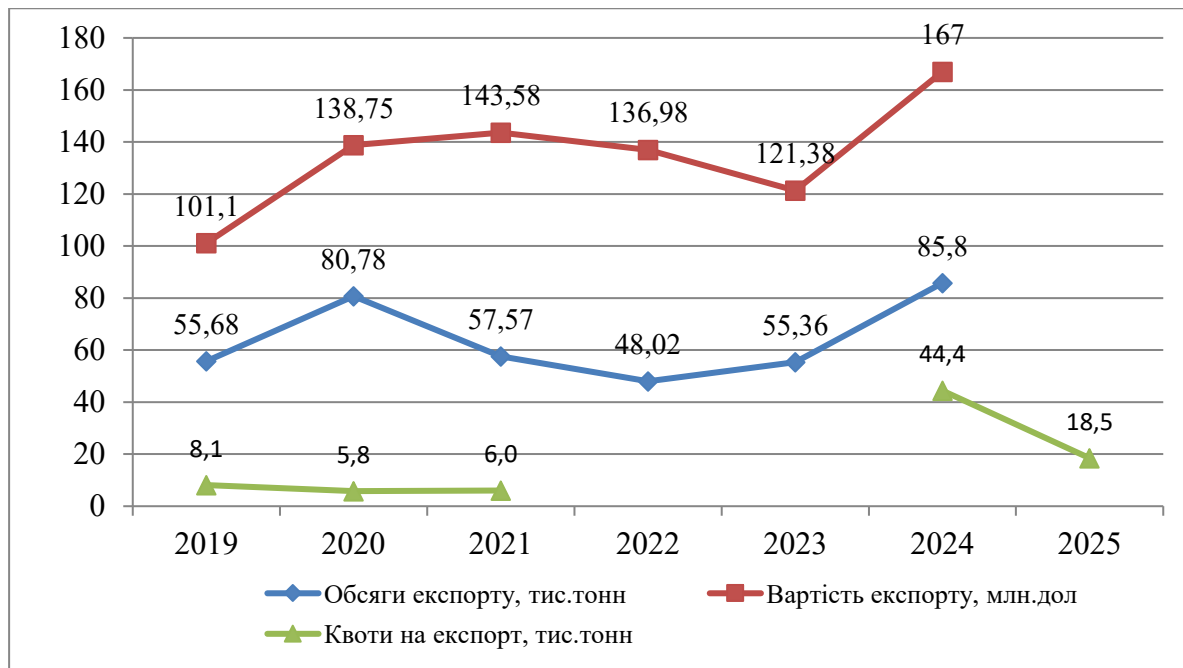

Рис. 4. Показники експорту меду до ЄС

За даними рисунку, очевидним є факт незначного впливу квотування меду до країн ЄС на обсяги його експорту. Незначні обсяги квот не вплинули на зниження обсягів постачання меду.

Очевидним є лише той факт, що вичерпання квот зменшує доходи українських експортерів на розмір сплаченого імпортного мита в ЄС, однак не знижує їх готовність до експорту.

За даними Євростату, ЄС щорічно закуповує 160-190 тис. т меду. Імпорт меду з України сягає близько 35% загального імпорту меду в ЄС. Основними імпортерами меду з України є країни ЄС, зокрема Німеччина, Польща, Франція, Бельгія та США. В основі даної географічної структури експорту меду лежить ціновий фактор. Так, у 2023 році імпортні ціни на мед у Німеччині становили 3,28 євро за кг, порівняно з 2,26 євро в ЄС.

Такі обсяги імпорту меду з України є свідченням його відповідності європейським вимогам до безпечності та якості меду [13]

За даними рисунку можна констатувати, що основним чинником впливу на експорт меду є обсяги його виробництва та ціна меду на європейському ринку. Невисокі ціни експорту меду бджолиного знижують валютну виручку

експорту та завдають експортерам невидимих збитків у вигляді недоотриманих доходів (упущеної вигоди) (рис. 5).

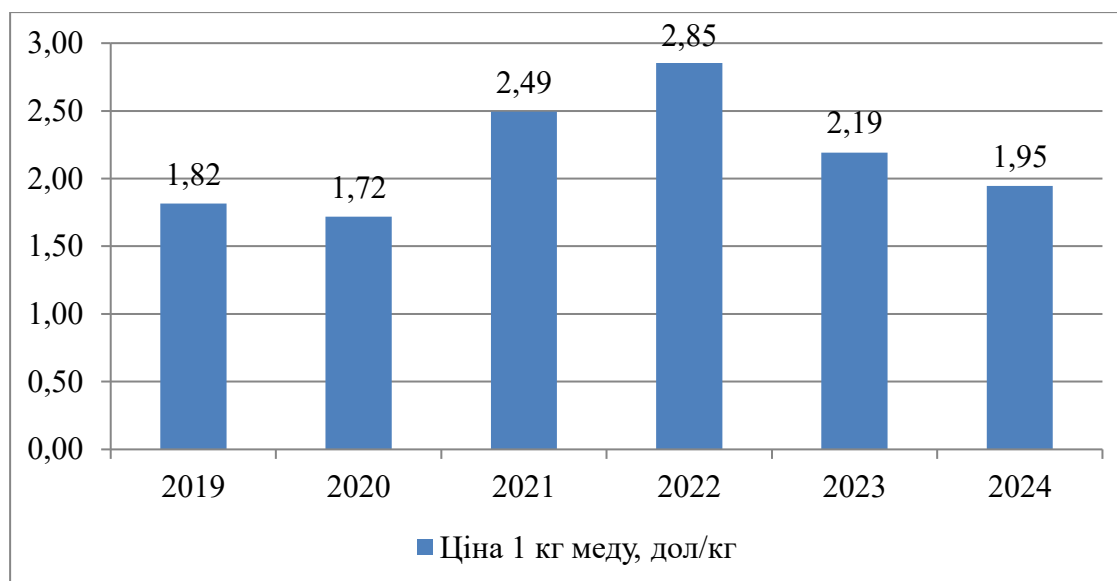

Рис. 5. Ціна експорту 1 кг меду з України [13]

Ціна експорту меду є одним із основним факторів впливу на стан економічної та фінансової стійкості його експортерів.

Ціна експортує сьогодні формується на конкурентному ринку, де основним орієнтиром в ціноутворенні є ціна пропозиції меду азійськими та європейськими експортерами. Окрім того ціна пропозиції меду бджолиного на світовому ринку залежить не від фактичної якості меду, а від результатів його лабораторних аналізів. На жаль, інструментом конкурентноспроможності українського меду в умовах, коли він фактично за лабораторними висновками та якісними характеристиками конкурую з медом з Китаю та Індії (найбільших виробників та постачальників меду), є імпортна знижка (до 15% від ціни пропозиції), що компенсує зростання ціни для європейського покупця, обумовленого наявністю імпортного мита (17,3%) на понад квотні обсяги постачання.

Сукупність нетарифних обмежень для імпорту меду бджолиного, яка застосовується в країнах, основних торговельних партнерах України впливає на обсяги та структуру витрат експорту. Так, окрім ціни закупівлі меду у бджолярів до ціни експорту включаються витрати на тару, вартість

лабораторних досліджень, маркетингові витрати (виставки, рекламні матеріали, промоакції, дегустаційні зразки тощо), логістичні витрат, вся сума витрат операційної діяльності.

Дослідження усередненої ціни експорту 1 кг меду бджолиного серед всіх країн-експортерів дозволило виявити входження України до групи країн з найнижчою ціною постачання меду (рис. 6). Варто відмітити той факт, що експорт меду бджолиного країнами-членами ЄС здійснюється за ціною приблизно в 1,3 рази вищою, порівняно з ціною українських експортерів.

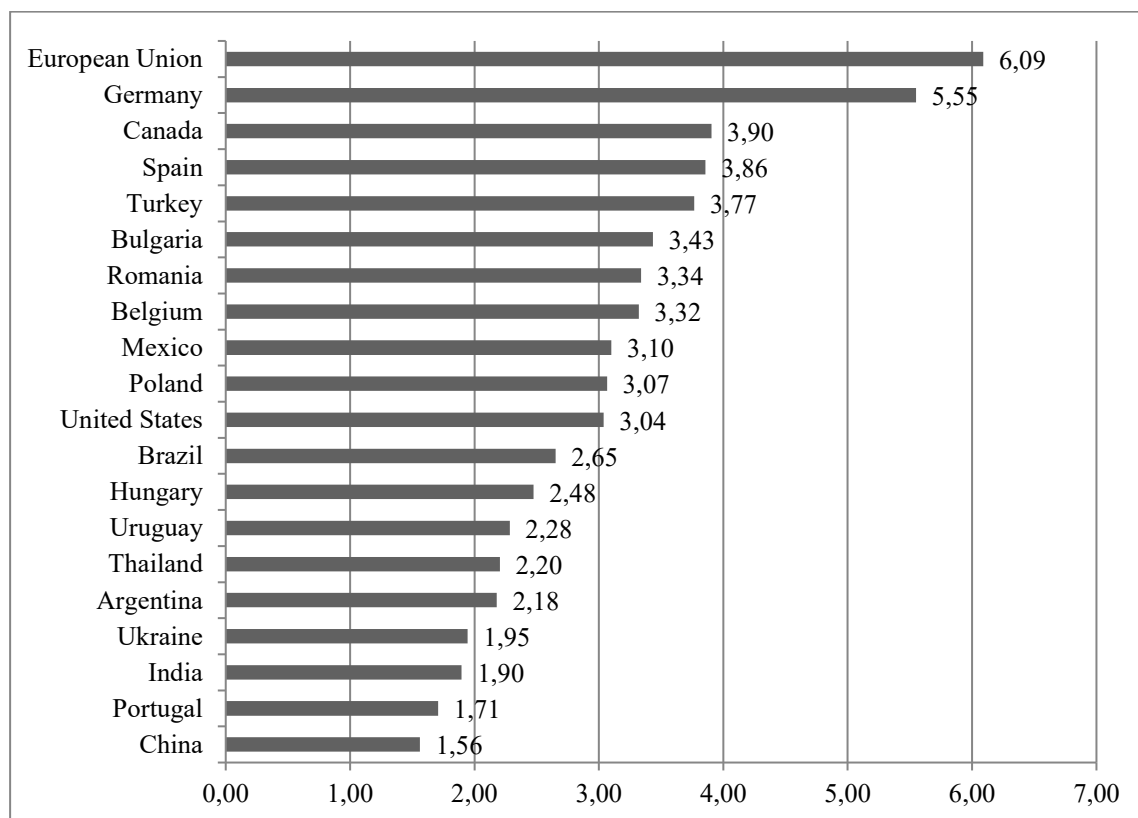

Рис. 6. Вартість експорту в 2024 році, \$/кг [10]

Щодо ціни імпорту меду бджолиного, то вона в більшості країн вибірки є значно нижчою експортних цін на мед власного виробництва або на його реекспорт (рис. 7). Однак слід зауважити, що при незначних обсягах імпорту меду та незначних потребах у меду для промислового використання (фармакологія, косметологія, виробництво продуктів бродіння тощо) на його ціну впливає вид меду. В таких випадках країна заміщує імпортованим медом сегмент рідкісних видів меду.

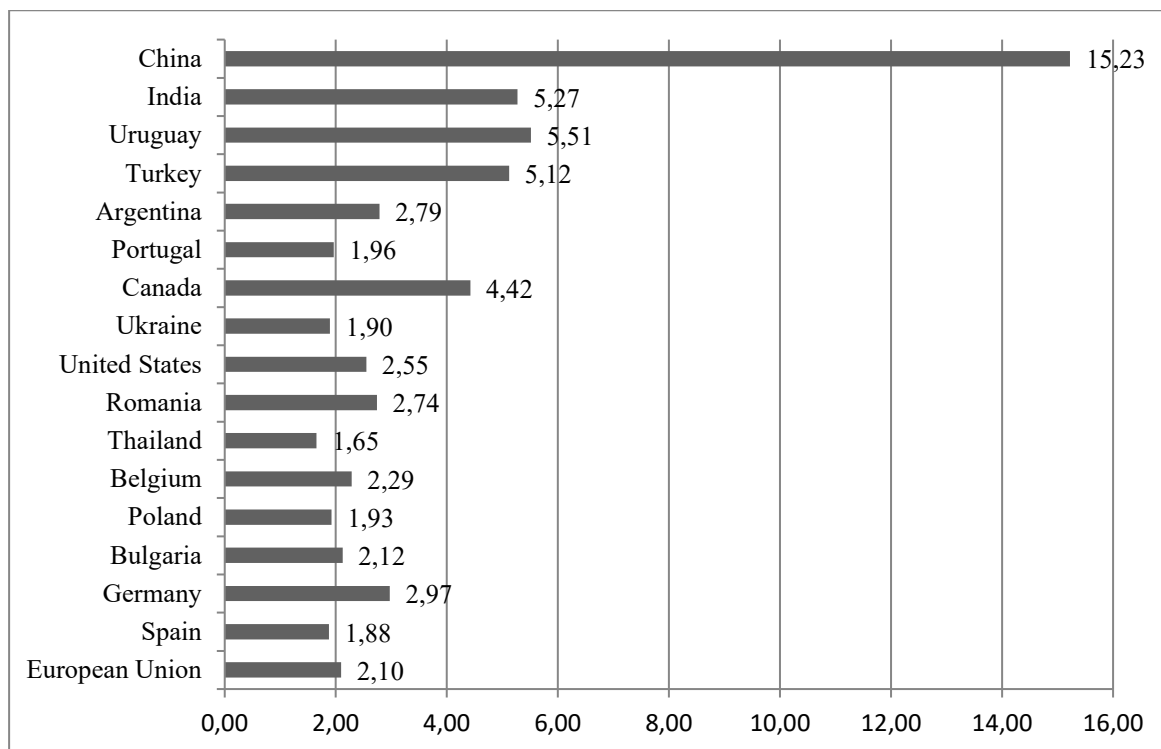

Рис. 7. Вартість імпорту в 2024 році, \$/кг [11]

Розрахунок співвідношення між ціною експорту та ціною імпорту меду бджолиного дозволив виявити значне відхилення цін навіть у тих країнах, які не є виробниками дорогих видів меду (манука). Так, ціна на експорт меду в ЄС на 190% вище ціни його імпорту. В Україні таке співвідношення становило 3% (рис. 8).

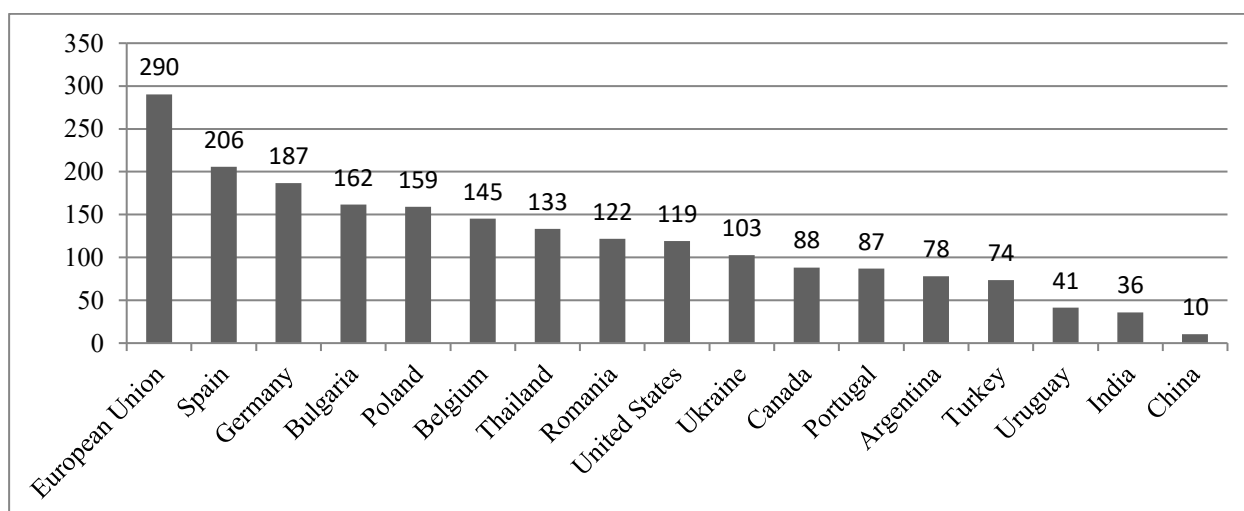

Рис. 8. Співвідношення експортних та імпортних цін в 2024 році, %

Така розбіжність між цінами експорту та імпорту в країнах ЄС обумовлена витратами на логістику, пакування, маркування, дистрибуцію,

походження меду, сертифікацію. Органічний мед в країнах ЄС має вартість на 15% вищу за ринкові ціни.

Однак, попри наявність високих бар'єрів, Україна експортує до 80% виробленого меду. Згідно з даними Реєстру експортних потужностей, поставками меду за кордон займаються близько 72 українських підприємств.

Щодо виробництва меду, то воно здійснюється великою кількістю дрібних пасічників (близько 400 тис), і базується на ручному процесі, в якому задіяні невелика кількість працівників, незначних витратах на основні засоби (вулики, медогонки та інше обладнання для викачування меду), що впливає на вартість постачання меду його експортерам. При цьому, основними суб'єктами бджільництва є домогосподарства населення, частка яких в загальних обсягах виробництва меду сягає близько 99%. На організоване виробництво меду припадає лише 1% загального обсягу виробленого меду (рис. 9).

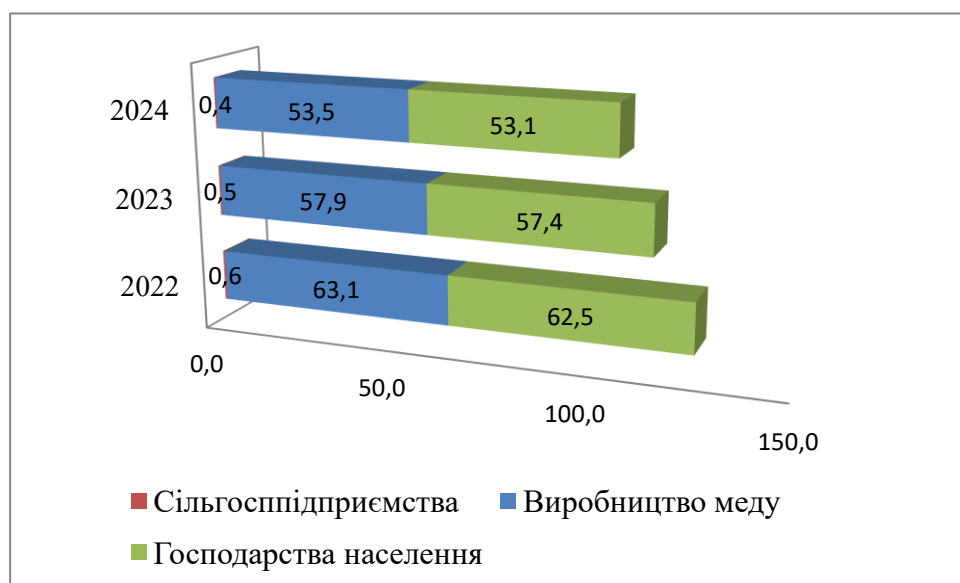

Рис. 9. Виробництво меду в Україні, тис. т

Така структура виробників зменшує економічну ефективність виробництва меду та збільшує ризики прогнозованості зростання обсягів його виробництва. Як засвідчує статистика, обсягів виробництва меду, в Україні та діяльність бджільництва не є економічно привабливою, що

підтверджують кількісні обсяги виробництва меду сільськогосподарськими підприємствами.

Відсутність економічного інтересу виробництва меду обумовлена і впливом на ефективність його виробництва сукупності неконтрольованих чинників, основними з яких є погодні умови та ризики загибелі бджіл внаслідок отруєння хімічними речовинами, що використовуються для оброблення сільськогосподарських культур. Неврожай сільськогосподарських культур (гречка, соняшник) впливає і на обсяги виробництва меду. Серед найбільших погодних факторів впливу на обсяги виробництва меду має засуха, яка пригнічуючи процес зростання медоносних рослин, періоди нетипових коливань температури (пізня весна, температурні коливання, що впливає як на обсяги, так і структуру меду (його різноманіття). Однак нерівномірність погодних умов в різних регіонах країни нівелює значні коливання в обсягах виробництва меду.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

За результатами проведеного дослідження можна зробити низку наступних висновків:

1) Україна є одним із основних постачальників меду на європейський ринок, основними конкурентами на якому є Китай та Індія, обсяги виробництва меду в яких значно перевищують обсяги експорту меду з України. Відповідно, будь-які заходи протекціонізму до українських постачальників меду або застосування інструментів лібералізації у торгівлі Європи з Китаєм та Індією вплинуть на зменшення частки України на ринку Європи, а, як наслідок, і до зниження їх економічної і фінансової стійкості.

2) На сьогодні експорт меду бджолиного супроводжується необхідністю подолання бар'єрів зовнішнього ринку, основними із яких є підтвердження безпечності виробництва та якості меду, понад квотне митне оподаткування, експорт за мінімально встановленими цінами. Сукупність

означених вимог призводить до зростання витрат експортерів меду, зниження доходів через зростання розміру знижок, втрати споживачів.

Подальші дослідження означеної проблеми будуть пов'язані з оцінюванням наслідків впливу ринкового середовища на стан економічної та фінансової стійкості підприємств з виробництва та торгівлі медом.

Література

1. Духницький Б.В., Духницький В.Б. (2020) Оцінка ролі України на світовому ринку меду. *Економіка АПК*. № 2. С. 77-84.
2. Свиноус І.В., Присяжнюк Н.М., Слободенюк О.І., Федорук Н.М., Покотило І.А. (2023) Світовий ринок органічного меду – виклики для України. *Ефективна економіка*, № 10, URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2314>
3. Куць Т.В., Макарчук О.Г. (2023) Ринок меду в Україні: особливості функціонування та проблеми в сучасних умовах, *Український журнал прикладної економіки та техніки*. Том 8. № 2. С. 335 – 340.
4. Луців Н., Жолинська Г., Сенік Л. (2020) Ринок меду натурального. *Товари і ринки*. № 4. С. 43-56.
5. Старостіна А.О., Біловодська О.А., Шкіря А.Р. (2021) Особливості бізнес-середовища виробника натурального меду на споживчому українському ринку, *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. вип.14. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/18350>
6. З 30 листопада змінюються правила експорту меду до країн ЄС. URL: <https://dpss.gov.ua/news/z-30-lystopada-zminiuiutsia-pravylyla-eksportu-medu-do-krain-ies>
7. Директива (ЄС) 2024/1438 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про внесення змін до Директив Ради 2001/110/ЄС щодо меду, 2001/112/ЄС щодо фруктових соків та деяких подібних

продуктів, призначених для споживання людиною, 2001/113/ЄС щодо фруктових джемів, желе та мармеладів, а також підсолодженого каштанового пюре, призначених для споживання людиною, та 2001/114/ЄС щодо деяких видів частково або повністю зневодненого консервованого молока для споживання людиною. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1438/oj/eng>

8. Порядок затвердження мінімально допустимих експортних цін на окремі види товарів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2024-%D0%BF#Text>

9. TRACES. URL: <https://dpss.gov.ua/mizhnarodne-spivrobitnictv/traces>

10. Експорт натурального меду за країнами у 2024 році. URL: <https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/ALL/year/2024/tradeflow/Exports/partner/WLD/product/040900>

11. Імпорт натурального меду за країнами у 2024 році. URL: <https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/ALL/year/2024/tradeflow/Imports/partner/WLD/product/040900>].

12. Нетарифні заходи Європейського Союзу щодо харчових продуктів. URL: https://wits.worldbank.org/tariff/non-tariff-measures/en/type-count/country/EUN/product/16-24_FoodProd#

13. Ціни на мед та нові квоти ЄС — що чекає медовий ринок у 2026. URL: <https://surl.it/dvtxij>

References

1. Dukhnytskyi, B.V. and Dukhnytskyi, V.B. (2020), “Assessing Ukraine’s role in the global honey market”, *Economy of the Agro-Industrial Complex*, vol. 2, pp. 77–84.

2. Svinous, I.V. Prsyazhnyuk, N.M., Slobodenyuk, O.I., Fedoruk, N.M. and Pokotilo, I.A. (2023), “The global market for organic honey-challenges for Ukraine” *Effective Economy*, vol. 10, available at:

<https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2314> (Accessed 15 march 2026).

3. Kuts, T.V. and Makarchuk, O.G. (2023), “The Honey Market in Ukraine: Features of Functioning and Problems in Modern Conditions. Ukrainian”, *Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 8, no. 2, pp. 335–340.

4. Lutsiv, N. Zholynska, H. and Senyk, L. (2020), “The Natural Honey Market”, *Goods and Markets*, vol. 4, pp. 43–56.

5. Starostina, A.O., Bilovodska, O.A. and Shkiryia, A.R. (2021), “Features of the business environment for natural honey producers in the Ukrainian consumer market”, *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series International Relations. Economics. Regional Studies. Tourism*, vol. 14, available at: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/18350> (Accessed 02 march 2026).

6. Government portal (2024), “Starting November 30, the rules for exporting honey to EU countries will change”, available at: <https://dpss.gov.ua/news/z-30-lystopada-zminiuiutsia-pravyla-eksportu-medu-do-krain-ies> (Accessed 12 february 2026).

7. Official website of the European Union (2024), “Directive (EU) 2024/1438 of the European Parliament and of the Council of May 14, 2024, amending Council Directives 2001/110/EC on honey, 2001/112/EC on fruit juices and certain similar products intended for human consumption, 2001/113/EC on fruit jams, jellies, and marmalades, as well as sweetened chestnut purée, intended for human consumption, and 2001/114/EC on certain types of partially or wholly dehydrated preserved milk intended for human consumption”, available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1438/oj/eng> (Accessed 12 february 2026).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “Procedure for approving minimum export prices for certain types of goods”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2024-%D0%BF#Text> (Accessed 03 february 2026).

9. State Food and Consumer Protection Service (2024), “TRACES”, available at: <https://dpss.gov.ua/mizhnarodne-spivrobitnictv/traces> (Accessed 03 february 2026).

10. World Integrated Trade Solutio (2024), “Exports of natural honey by country in 2024”, available at: <https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/ALL/year/2024/tradeflow/Exports/partner/WLD/product/040900> (Accessed 15 february 2026).

11. World Integrated Trade Solutio (2024), “Imports of natural honey by country in 2024”, available at: <https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/ALL/year/2024/tradeflow/Imports/partner/WLD/product/040900> (Accessed 15 february 2026).

12. World Integrated Trade Solutio (2024), “European Union non-tariff measures regarding food products”, available at: https://wits.worldbank.org/tariff/non-tariff-measures/en/type-count/country/EUN/product/16-24_FoodProd# Accessed 15 february 2026).

13. Online assistant to the farmer (2026), “Honey prices and new EU quotas — what lies ahead for the honey market in 2026”, available at: <https://surl.lt/dvtxij> Accessed 25 february 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 03.04.26

Прорецензовано / Revised: 16.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26